

Selvforsterkende ulikhet

Av: Pål Saugstad / 2017-11-19 13:59

Ulikhet i økonomisk forstand har å gjøre med statistiske forskjeller når det gjelder lønnsinntekter og formue i hele befolkningen i et område. De fleste er enige i at det ikke bør være for store forskjeller på folk, men også at det bør være noe forskjell: Mer ansvarsfulle stillinger (f. eks.) kan gjerne være lønnet noe høyere enn andre.

I Det norske finansielle systemet, Norges Bank, 2017 står det: *“Når inntekten øker i et samfunn, er det en tendens til at både gjeld og finansielle fordringer øker enda mer. I Norge er den samlede gjelden til privat sektor og kommunene (K3) målt som andel av verdiskapingen mer enn tredoblet siden 1946”*

Ett makroøkonomisk problemområde er altså den økende private gjelden. I de fleste utviklede økonomiene har vi samme tendens. De fleste kobler dette til bolig-prisene, og konstaterer at bankene låner ut store mengder penger som følge av at husprisene stiger. Dette er jo ikke direkte feil, men man kan jo like gjerne snu det på hodet å si at husprisene stiger fordi bankene slakker på kravene til inntekt i forhold til lån, som så fører til at husprisene øker. Hva som er høna og hva som er egget her, er ikke enkelt å bli klok på.

I hvilken grad kan man så koble økende gjeld til økende ulikhet? I *The Risks of Rising Household Debt in Norway* beskriver Ebba Boye det slik: *“the housing market has become one of the largest generators of inequality in the Norwegian society”*.

Jeg ønsker å trekke fram en helt annen sammenheng: De mest velstående kjøper i økende grad verdipairer fra banksektoren, og dette fører faktisk til minket pengemengde sett i forhold til kredittmengden! Denne sammenheng er beskrevet i disse rapportene: Marie Norum Lerbak (Norges Bank), Om pengemengden, 2013 og Sigbjørn Atle Berg (Norges Bank), *The declining deposit to loan ratio - What can the banks do?*, 2012

Når publikum kjøper spareprodukter fra banksektoren, som f. eks. andeler i pensjonsfond, fører dette til lekkasje av penger ut av pengeholdende sektor uten at gjelden i samfunnet reduseres tilsvarende. Det samme skjer når privat formue (fra enkeltpersoner eller foretak) blir flyttet utenlands, f. eks. til skatteparadiser. Dette fører altså til større misforhold mellom gjelden i samfunnet og formue i form av penger. Siden pengemengden og BNP følger hverandre, eller sagt på en annen måte, siden oppsparte midler i fond er størknet formue og dermed ikke kan bidra i BNP-sammenheng, som jo er et målesystem for dynamikken i økonomien, så vil følgelig sparing i form av fond og skatteparadiser føre til et økt misforhold mellom gjeld og BNP. Det er jo i første rekke de rikeste som har råd til å spare i fond. Den samlede gjelden i samfunnet øker mao. (grovt sagt) fordi den rike delen av befolkningen sparer.

Paradokset her er at etterhvert som vi (noen av oss) blir rikere, så har vi større evne til å spare. Instinktivt antar vi gjerne at all sparing er bra. Men nei: Sparingen forskyver forholdet mellom pengemengden og gjeldsmengden på en slik måte at gjeldsmengden øker. Siden det er de rikeste som har mest evne til å spare, fører dette til ytterligere ulikhet. Og slik har vi det gående i en selvforsterkende spiral.